

פרשת ויקהל-פקודי תשע"ח

ערב רב וחטא המרגלים

לעי"נ הרב בנימין ב"ר ישעיה הכהן ז"ל

Dedicated by his Granddaughter

שמות פרק יב

(א) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה פשש מאות אֶלְף רַגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטֹּף : (לח) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ופקור מקנה פבד מאד :

שמות פרק יב

(א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות שש משזר ותכלת וארגמן ותלעת שני כרבים מעשה חשב תעשה אתם : (ב) ארץ היריעה האחת שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע באמה היריעה האחת מדה אחת לכל היריעות :

שמות פרק לב

(א) וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו פי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו : (ב) ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם והביאו אלי : (ג) ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם וביאו אל אהרן : (ד) ויקח מינדם ויצר אתו בתרט ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלנו מארץ מצרים : (ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליקח מקור : (ו) וישכמו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק : פ (ז) וידבר יקח אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים : (ח) סרו מהר מן הדבר אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלנו מארץ מצרים : (ט) ויאמר יקח אל משה ראיתי את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא : (י) ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול : (יא) ויחל משה את פני יקח אלהיו ויאמר למה יקח יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכם גדול ויבד חזקה : (יב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם להרג אתם בקהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך : (יג) וזכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ונתתם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם : (יד) וינחם יקח על הרעה אשר דבר לעשות לעמו : פ (טו) ויפן וירד משה מן ההר וישני לחת העדת בידו לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים : (טז) והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת : (יז) וישמע יהושע את קול העם ברעה ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה : (יח) ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שמע : (יט) ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלף מידו מידו את הלחת וישבר אתם תחת ההר : (כ) ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל : (כא) ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדלה : (כב) ויאמר אהרן אל יחר אף אדני אתה ידעת את העם כי ברע הוא : (כג) ויאמרו לי עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו פי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו : (כד) ואמר להם למי זה התפרקו ויתנו לי ואשלכהו באש ויצא העגל הזה : (כה) וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמחה בקמיהם : (כו) ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי ליקח אלי ויאספו אליו כל בני לוי : (כז) ויאמר להם פה אמר יקח אלהי ישראל שימו איש חרב על ירכו עברו ושובו משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרבו : (כח) ויעשו בני לוי כדבר משה ויפל מן העם ביום ההוא כשלושת אלפי איש : (כט) ויאמר משה מלאו ידכם היום ליקח כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה : (ל) ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל יקח אולי אכפרה בעד חטאתכם : (לא) וישב משה אל יקח ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב : (לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת : (לג) ויאמר יקח אל משה מי אשר חטא לי אמחננו מספרי : (לד) ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם : (לה) ויגף יקח את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן :

רש"י לשמות פרק לב

(א) כי בשש משה - כתרנומו, לשון איחור, וכן בשש רכבו, (שופטים ה כח), ויחילו עד בוש (שם ג כה) כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות. כסבורים הם, שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלימים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בשבעה בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז. בששה עשר בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה וערבוביא לומר ודאי מת משה, לכך בא ערבוביא לעולם. אמר להם מת משה, שכבר באו שש שעות ולא בא וכו', כדאיתא במסכת שבת (דף פט). ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות בין לאחר חצות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר וישכימו ממחרת ויעלו עולות : אשר ילכו לפנינו - אלהות הרבה איוו להם : כי זה משה האיש - כמין דמות משה הראה להם השטן, שנושאים אותו באויר רקיע השמים : אשר העלנו מארץ מצרים - והיה מורה לנו דרך, אשר נעלה בה, עתה צריכין אנו לאלהות, אשר ילכו לפנינו : (ב) באזני נשיכם - אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים על תכשיטיהן, שמא יתעכב הדבר, ובתוך כך יבא משה, והם לא המתו ופרקו מעל עצמן : פרקו - לשון צווי, מגזרת פרק ליחיד, כמו ברכו, מגזרת ברכ : (ג) ויתפרקו - לשון פריקת משא, כשנטלו מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם, דישקריי"ר בלעז (לפרוק) : את נזמי - כמו מנזמי, כמו (שמות ט כט) כצאתי את העיר, מן העיר : (ד) ויצר אותם בחרט - יש לתרגמו בשני פנים האחד, ויצר לשון קשירה, בחרט לשון סודר, כמו (ישעיה ג כא) והמטפחות והחריטים, (מלכים ב ה כג) ויצר ככרים כסף בשני חריטים. והשני, ויצר לשון צורה, בחרט כלי המשך <<<

רש"י לשמות פרק לב [המשך]

אומנות הצורפין, שחורצין וחורטין בו צורות בזה כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו (ישעיה ח א) וכתוב עלי בחרט אנוש. וזהו שתרגם אונקלוס וצר יתיה בזיפא, לשון זיוף הוא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים, שקורין בלעז ניאיי"ל [תצריב שחור] ומזייפין על ידו חותמות: **עגל מסכה** - כיון שהשליכו לכור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים ויש אומרים מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו במצרים, והיה בידו שם, וטס שכתב בו משה עלה שור, עלה שור, להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס, והשליכו לתוך הכור ויצא העגל: **מסכה** - לשון מתכת. דבר אחר מאה עשרים וחמשה קנטרין זהב היה בו, כגימטריא של מסכה: **אלה אלהיך** - ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים, הם שנקהלו על אהרן, והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחרי: (ה) **וירא אהרן** - שהיה בו רוח חיים, שנאמר (תהלים קו כ) בתבנית שור אוכל עשב, וראה שהצליח מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחות לגמרי: **ויבן מזבח** - לדחות: **ויאמר חג לה' מחר** - ולא היום, שמא יבא משה קודם שיעבדוהו, זהו פשוטו. ומדרשו בויקרא רבה (ה י, ג) דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו, שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן מזבח לפניו - ויבן מזבח לפניו. ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסירחון ולא בהם, ועוד ראה ואמר אם הם בונים אותו המזבח, זה מביא צרור וזה מביא אבן, ונמצאת מלאכתן נעשית בבת אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי, בין כך ובין כך משה בא: **חג לה'** - בלבו היה לשמים, בטוח היה שיבא משה, ויעבדו את המקום: (ו) **וישכימו** - השטן זרזם כדי שיחטאו: **לצחק** - יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר (בראשית לט יז) לצחק בי, ושפיכות דמים, כמו שנאמר (שמואל ב' יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו, אף כאן נהרג חור: (ז) **וידבר** - לשון קושי הוא, כמו (בראשית מב ז) וידבר אתם קשות: **לך רד** - מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה: **שחת עמך** - שחת העם לא נאמר אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו: (ט) **קשה ערף** - מחזרין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם, וממאנים לשמוע: (י) **הניחה לי** - עדיין לא שמענו, שהתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו, שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם: (יא) **למה ה' יחרה אפך** - כלום מתקנא אלא חכם בחכם, גבור בגבור: (יב) **והנחם** - התעשת מחשבה אחרת להטיב להם: **על הרעה** - אשר חשבת להם: (יג) **זכר לאברהם** - אם עברו על עשרת הדברות, אברהם אביהם נתנסה בעשרה נסיונות ועדיין לא קבל שכרו, תנחו לו, ויצאו עשרה בעשרה: **לאברהם ליצחק ולישראל** - אם לשרפה הם, זכור לאברהם שמסר עצמו לשרף עליך באור כשדים. אם להריגה, זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה. אם לגלות, זכור ליעקב שגלה לחרן, ואם אינן נצולין בזכותן, מה אתה אומר לי (פסוק י) ואעשה אותך לגוי גדול, ואם כסא של שלוש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחת: **אשר נשבעת להם בך** - לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה, לא בשמים ולא בארץ לא בהרים ולא בגבעות, אלא בך, שאתה קיים ושבעתך קיימת לעולם, שנאמר (בראשית כב טז) בי נשבעתי נאם ה', וליצחק נאמר (שם כו ג) והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך, וליעקב נאמר (שם לה יא) אני אל שדי פרה ורבה, נשבע לו באל שדי: (טו) **משני עבריהם** - היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה: (טז) **מעשה אלהים המה** - כמשמעו הוא בכבודו עשאן. דבר אחר כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית, כך כל שעשועיו של הקדוש ברוך הוא בתורה: **חרות** - לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חיקוק אנטיילי"ר בלעז [לחתוך]: (יז) **ברעה** - בהריעו, שהיו מריעים ושמחים וצוחקים: (יח) **אין קול ענות גבורה** - אין הקול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים שצועקים וי או ניסה: **קול ענות** - קול חרופין וגדופין המענין את נפש שומען כשנאמרין לו: (יט) **וישלך מיזיו וגו'** - אמר מה פסח שהיא אחת מן המצות, אמרה תורה (שמות יב מג) כל בן נכר לא יאכל בו, התורה כלה כאן, וכל ישראל משומדים ואתננה להם: **תחת ההר** - לרגלי ההר: (כ) **ויזר** - לשון נפוץ, וכן (איוב יח טו) יזרה על נוהו גפריית, וכן (משלי א יז) כי חנם מזורה הרשת, שזורין בה דגן וקטנית: וישק את בני ישראל נתכוין לבדקן כסוטות. שלש מיתות נדונו שם אם יש עדים והתראה בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים, עדים בלא התראה במגפה, שנאמר (פסוק לה) ויגוף ה' את העם, לא עדים ולא התראה בהדרוקן, שבדקום המים וצבו בטניהם: (כא) **מה עשה לך העם הזה** - כמה יסורים (סבלת) שיסרוך [סבלת], עד שלא תביא עליהם חטא זה: (כב) **כי ברע הוא** - בדרך רע הם הולכין תמיד ובנסיונות לפני המקום: (כד) **ואמר להם** - אמרתי להם דבר אחד זהב לבד, והם מהרו והתפרקו ויתנו לי: **ואשלכנו באש** - ולא ידעתי שיצא העגל הזה ויצא: (כה) **פרוע** - מגולה, נתגלה שמצו וקלוננו, כמו (במדבר ה יח) ופרע את ראש האשה: **לשמצה בקמיהם** - להיות להם הדבר הזה לגנות בפי כל הקמים עליהם: (כו) **מי לה' אלי** - יבא אלי: כל בני לוי מכאן שכל השבט כש: (כז) **כה אמר וגו'** - והיכן אמר, (שמות כב יט) זובח לאלהים יחרם, כך שנויה במכילתא: **אחיו** - מאמו והוא מישראל: (כט) **מלאו ידכם** - אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום: **כי איש** - מכס ימלא ידו בבנו ובאחיו: (ל) **אכפרה בעד חטאתכם** - אשים כופר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכם, להבדיל ביניכם ובין החטא: (לא) אלהי זהב אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא: (לב) **ועתה אם תשא חטאתם** - הרי טוב, איני אומר לך מחני. ואם אין, מחני, וזה מקרא קצר, וכן הרבה: **מספרך** - מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי, שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים: (לד) **אל אשר דברתי לך** - יש כאן לך אצל דבור במקום אליך, וכן (מלכים א ב יט) לדבר לו על אדוניהו: **הנה מלאכי** - ולא אני: **וביום פקדי וגו'** - עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל: (לה) **ויגף ה' את העם** - מיתה בידי שמים, לעדים בלא התראה:

שמות פרק לה פסוק א

ויקרה משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם הן דברים אשר צוה יקוק לעשות אתם:

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.